

ممالك عثمانیه ده سنه لکی (۶۵) آلتی
آیلغی (۴۵) غروشدر
ممالك اجنبیه ده سنه لکی (۱۷)، آلتی
آیلغی (۹) فرانقدر .

باب عالی جاده‌سندہ دائرۂ مخصوصہ

آبونه بدلی پشیندر .

§
مسلكه موافق آثار مع الممنونيه قبول
اولنور . درج ابدله ين يازيلر اعاده
اولونماز .

١٢٠٠

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی ہفتہ لقمہ مجموعہ اسلامیہ در۔

صاحب و مدیر مسئول
اشرف ادیب

ہاش محرد
محمد حا کیف

واللہ یہدی من یشاء الی صراط مستقیم

۳۶۲ ۵۷۵

۲۷ رجب ۱۳۳۳

بخشنامه

۲۸ مایس ۱۳۳۱

جلد ۱۸

1957
Kütüphane
رسالة من
توني ياريل

رسالة من الملك النديجي كوستريك شرطيله
يتون ياريل هرهانكي برغته طرفندن
القباس اولونه بيلير .

§

مکتوبلارک، امضالری واضح واروقوناقلی
اولسی وآبونه مره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر .

3

عمالك احببيه ايچون آبونه اولانلرك
آدرسلىرىنىڭ فرانسىزچەدە يازىلىسى رجا
اولىنىور .

3

پارہ کوئندولدیکی زمانہ نہیہ دا تراولدیغناک
واضحاً بیلدیلمسی رجا اولنور .

« لا تحرك به لسانك لتعجل به ان علينا جمعه وقرآنه فاذا قرآننا فاتبع قرآنه » و « ولا تعجل بالقرآن من قبل ان يلقى اليك وحيه » قول شریفیدر . بوا یکی آیت کریمه صراحه بیان ایدیدور که قرآنی ترکیب و تألیف ایتدکدن صکره آنی هیئتیه صدر رسالتپناهی به تودیع و آنی لسان پیغمبریدن اصدار و تفهیم و بیانی تمهید ایدن طوغریدن طوغری به ذات بازیدر . نزول قرآن مسئله سی سر رشته اتخاذ ایدر که قلوب مسلمینده کونا کون تسویلات ایله شک و تردد اویاندر مق ایستیه نر بو قیل آیت کریمه مواجهه سنده نه یابه بیله چکاردر ؟ « تلك آیات الله نتلوها عليك بالحق فبأي حديث بعد الله وآياته يؤمنون »

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمرك ايلك دوره حیاتی امی اوله رق اسرار ایتدیکی تواتر صورتیله ، مؤمن و کافر ، بتون انسانلرك متفقاً تصدیق و اعتراف لریله ثابت بر حقیقت اولدیغنه کوره عبارات قرآنییه نك ، کندی نفسمزده تجربه ایتدیکمز وجهله ، مدید بر دوره تحصیل و عمارسه نتیجه سی اولمقسزین قلب پیغمبریده حصول پذیر اوله بیلمسینه ناصیل امکان تصور اولور ؟ اونی امی که علم و حکمتله ، قرائت و کتابتله اشتغال بر آن ایچون کندیسه نصیب اولماشدر .

خلاصه کلام عبارات قرآنییه بو کون بزجه معلوم و معهود اولان حال اسلوب و معناسیله اراده و اختیارینک تعلقی اولمقسزین و صرف وحی و الهام طریقله قلبنده نقش پذیر اولور ، اوده لسانیه ترجمه و تلقین ایدر ایشته اوصرمده عبارات نفسیه ، عبارات لفظیه به منقلب اولور .

ایشته تمهیدات سالفیه نظرآ آیات قرآنییه نك لسان قرآنك حلی اولدینی نعوت و اوصافه موافق اوله رق منزل من عند الله ، قول رسول ، ذکر محدث اعتبار ایدیه بیلمسی صحیح اولور .

عبدالعزیز جاویش

اسلامده فلسفه

۱۵

سلفیه ، متکلمین ، متصوفه ، فلاسفه ، قرامطه

اولکی ایکی مبحثده ذکر اولان طرق عشره سالکینی صنوف خسته به راجع اولور :

۱ — سلفیه . — سلفیه : سلف امت مذهبه سالک اولانلردر ،

سلفیه ایچنده اصلا اهل بدعت بو قدر ، هپسی اهل سنت و جماعتدر .

۲ — متکلمین . — متکلمین : اهل کلام مسلیکنه سالک

اولانلردر . مسالک عشره دن دزدی متکلمین نامی آلتنده اجتماع ایدر .

کرك عصر اصحابده ظهور ایدوب فلسفه به حاجت کورمیان کلامیه بدعیه

اولسون ، کرك عصر ثالث هجریده ظهور ایدوب فلسفه دن اعراض

ایتدک اذهان قارینده حقیقی و واقعه مطابق اولمایان ، و اشیانک یکدیگرندن نوعاً تمیزینه خادم معانی ذهیندن بشقه بر ماهیتی حائر بولمیان صور تقریبیه دن بشقه برشی برافراز .

بز ، کندی حسابزه ، جوق اولدی که بر نبات و حیوانک اوتضافه ، خواص میزه سنه عائد بر جوق شیلر اوقوبور ؛ صکره بونلری کوز مزله کوردکی عجبا خواص و اوصافی اوقودیمز شی بومی ، دکلکی ؛ دیه ترددره دوچار اولبورددق .

بو حکمته مبنی در که نباتات ، حیوانات ، حکمت ، کیمیا ، تاریخ ، جغرافیا و سائره متخصصلری بو کون اسلافک اکتفا ایتدکاری شیلرله اکتفا ایتبورلر ؛ بلکه اجسامک ، بیان و تشریح ایتدکاری خواص و اوصافی ده جامع اولق شرطیه ، متعدد نمونه لری ده کوستریورلر . یونده کی مقصوده صور اشیانک صورت معینه و حدود محصوره سی اولمقسزین محمل و مهم بر حالده اذهانده پیدای استقرار ایتسی احتمالی ازاله ایتدکدن عبارتدر .

بتون بو محاکات اجسامدن صور خارجییه سی اولان شیلره عائددر . بنوت ، ابوت ، نفی و اثبات کی ماده و یا ماده ایله قائم اولان اعراض محسوسه عدادینه داخل اولمایان امور معنویه محضیه کلنجه : الفاظ ، اشارات و رموز کی بر طاقم وسائط مادیه اولمدقجه بونلرك ذهنده استحضار و فکرآ تمثیلی قابل دکلدر . بونک ایچوندرك سالف الذکر معانی نسبییه دن برینک ، عباره نك دلالتی ، رمزک اشارتی اولمدقجه ذهنده تمثلی امکان داخلنده دکلدر .

مسئله نك بو جهتی تنور ایتدکدن صکره قولایلقله آکلاشیلیر که جناب حق قوللارندن برینه آیات و شرایعندن برشی وحی ایتدک ایستیه نجه انک قلبیه اوامر و نواهیسی ، آداب و شرایعنی متضمن عبارات الفا ایتدکله رابر او عباراتک معنا و صورتلری حقنده آنده بر علم ضروری خلق ایدر . تلقی وحی ایدن ذات ایسه ترتیب و تألیفنده تأثیر شخصیه سی اولمقسزین ذهینده تمثیل ایدن و شرایع محکمه و آیات مفصله نی حاوی اوله رق ناکهانی بر صورتده قلبنده متحمل اولان عبارات وحیه عبارته لسانیه سیله ترجمان اولور . بوندن ماعدا « یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک وان لم تفعل فما بلغت رسالتک » نظم کریمده اولدینی وجهله آیات و عبارات وحی تفسیر ، تبدیل ، زیاده و نقصان ایتدکسزین تبلیغه مأمور اولدقلرینی آری نجه وحی ایله ده تأیید ایدر . « وما ارسلنا من رسول الا بالناس قومه لیبین لهم » آیت کریمه سی ده بو مقصدله شرفبخش موقع نزول اولمشدر . بو خصوصه متعلق اوله رق نازل اولان آیات قرآنییه اراده سنده انک واضح بر صورتده مقصوده دلالت ایدن سورة قیامتیه کی (۱)

(۱) « قرآنک وحی و انزالی تمام اولمازدن اول اونونقی اندیشه سیله عجله ایدوب دیکله اوقومه . قرآنی قلبنه نقش ایدمک و دیکله سویلته جک اولان بز . بز وحی و انزالی بیتدکدن صکره تلاوت ایت . بالاخره قرآنی سکا آکلامقی بز عائددر . »

ایدن قدماي متکلمين اهل سنت اولسون [۱] کرکینه اوجنجی عصرده ظهور ایدوب قواعد کلامیه ایله قواعد فلسفیه یی مزج ایدن اهل اعتزال اولسون، کرک آلتنجی عصرده ظهور ایدوب مسائل فلسفیه یی مسائل کلامیه عدادینه ادخال ایلان متأخرین متکلمین اهل سنت اولسون، هپسنه تعیر عمومی ایله متکلمین دیرلر.

متکلمینک هپسی اهل سنت دکدر، بلکه بر قسمی اهل سنت، بر قسمی اهل بدعتدر.

۳ — متصوفه . — متصوفه : اهل تصوف مسلکینه سالک اولانلردر. مسالک عشره دن ایکسی متصوفه نامی آلتنده اجتماع ایدر. کرک عصر تائی هجریدن اعتباراً صوفیه نامی آلتنده تمیز ایدن اهل ذوق و وجد اولسون، کرک مدارک وجدانیله رینی مسائل نظریه صره سنه ادخال ایلان متأخرین متصوفه اولسون هپسنه تعیر عمومی ایله متصوفه و یا صوفیه دینیر.

متصوفه نکه ده هپسی اهل سنت دکدر، ایچلرنده اهل سنت بولندیکی کبی اهل بدعتده واردر.

۴ — فلاسفه . — فلاسفه : اهل فلسفه مسلکینه سالک اولانلردر، مسالک عشره دن ایکسی فلاسفه نامی آلتنده اجتماع ایدر. کرک طوغریدن طوغری به فلسفه یی تتبع ایدوب مقاصد فلسفیه یی تعیرات فلسفیه ایله افاده ایتسون کرک مقاصد فلسفیه یی تعیرات شرعیه ایله افاده ایدرک صورة فلسفه یی تعدیل ایتش بولنسون هپسنه فلاسفه اطلاق اولنور. فلاسفه نکه هر برینک مشربی بشقه در. کیمی ظاهر شریعتیه رعایت ایدر، کیمی اکاده رعایت ایتمز. کیمنک ایچی، طیشی فلسفه؛ کیمنک ایچی فلسفه، طیشی شریعتدر.

۵ — قرامطه . — قرامطه : الحاد و فساد مقصدیه شریعت اغزی قولانلردر. قرامطه فلاسفه دن، متصوفه دن، متکلمین دن اولور. قرامطه نکه هپسی غلاة در. هپسی آزرغین، طاشقین، صابیق در. هپسی ملحد مفسددر. قرامطه نکه طیشی کلام، تصوف و یا حکمت؛ ایچی فساد و الحاددر. قرامطه الحاده باب شریعتدن، باطله باب حقندن کیرلر.

۱۶

سلف مذهبک حیات دائمیه سی

سلف مذهبی صحابه کزینک رسول رب العالمیندن، اختیار تابعینک صحابه کزیندن، اتباع تابعینک اختیار تابعیندن اخذ و تاقی ایتدکری مذهبدر. ائمه مجتهدینک مذهبی بودر. الیوم سلف مذهبیه سلوک ایدنلر واردر، مذهب سلف بر حیات و دائمی بر حیات اوله جقدر. مذهب سلف مسلک اسلام اولمقله هر نه قدر سالکینی بالنسبه از ایسه ده اصلا منقرض اولماز. هر عصرده اهل اسلامدن بر صنف ممتاز انفع علوم ایله، باخصوص علوم فقهیه ایله، علوم عصریه ایله [۱] حاکم نیسابوری نکه اشعریه دن اولدینی سبکی طبقات کیراسنده تصریح ایدیور.

اشتغال ایدر، اشرف علوم اولان علم توحید و صفات ایله اکتفا ایدوب زاعی موجب وحلی مشکل اولان مسائل علومه، فلسفه، تصوف و کلامک مسائل معضله سنه رغبت ایله مز. مذهب سلف تغیردن مصوندر. یالکیز لزوم کورلدیکی صورتده مسائل دیمک اولان دلائلی تجدید اولنه بیلیر ایسه ده اصولی، مسائلی وجهاً من الوجوه تغیر ایتمز. مذهب سلفده تجدید آنجق دلائلدر، یوقسه اصولده، مسائله دکدر. فلسفه جدیدک، علوم عصریه نکه سلف مذهبک اصوله، مسائله مسائلنه تأثیری کوریله مز. سلفیه مذهبیه کوره فلسفه نکه حل ایدیه یلجه کی مسائل عالییه نصوص جلیله شک و شبهه دن عاری اوله رق حل ایدر. علوم عصریه نکه حیطة سی بشقه در. علوم عصریه علم توحید مسائلی ایله، فلسفه مسائلی ایله مشغول اولماز. سلفیه مذهبی احتیاجات بشر نتیجه سی اوله رق وضع اولونمش اولان علوم عصریه نفعیه یی، تجدید نافعی حرمتله قارشولار. متکلمینک جزء لاینجزی، جوهر و عرض، قدیمک حوادثدن خالی اولمسی و امثلی مسائلی ایله، متصوفه نکه وحدت وجود، شهود قدر، حضرات خمس مسائلی ایله اصلا اشتغال ایتمز.

سلف مذهبی اشعریه مذهبک ظهورینه قدر بلاد اسلامیه نکه هر طرفته پک زیاده شایع ایکن اشعریه مذهبک یرلشمسی ایله کریده قالمشدر. سکیزنجی عصر هجریده شیخ الاسلام احمد بن تیمیه و تلامذه سی، باخصوص ابن قیم الجوزیه سلف مذهبک تجمیع و انتشارینه پک زیاده سعی و غیرت ایتشلر ایسه ده ائمه اربعه منتسبلریله قوت بولان متأخرین متکلمین اهل سنت مذهبک انتشارینه مانع اوله مامشلردر. سلف مذهبی بزم دیار مزده طائفا مشدر. بزم دیار مزده اهل سنت و جماعت متأخرین متکلمین اهل سنتدر. حنفیه سلفیه مذهبی بر اقص، نسفیه مذهبیه داخل اولمشدر.

۱۷

قدماي متکلمین علم کلامک انقراضی، متأخرین متکلمین

علم کلامک انقراضه محکومیتی، یکی علم کلام

یکی علم کلام دار الخلافه العلیه و سائر بلاد محروسة عثمانیه ده ظهور ایدن اهل کلام متأخرین متکلمینک اک مشهور سیالرندن بولان سید ایله سعدک تلامذه سی در. اجازتنامه لر یا سید شریف، یاسعدالدین قولیدر. مملکت مزده اک بیوک مأخذلر سیدک شرح موافقی، سعدک شرح مقاصددر. مملکت مزده متکلمین اهل سنت ایکی وجهله طائفا مشدر: قدماي متکلمین، متأخرین متکلمین.

قدماي متکلمین ارجنجی عصر هجریده ابن کلاب ایله ظهور ایدوب بشنجی عصرک هایتلرنده ابوالمالی ایله نهایت بولان اهل کلامدر. قدماي متکلمین فلسفه دن اعراض ایدوب مجرد اهل بدعتی رد ایتشلر، اوج عصر قدر شو تلرینی محافظه ایتشلردر. قدماي متکلمین علم کلامی سکیز عصردر ری منقرض اولوب یرینه متأخرین متکلمین علم

کلامی قائم اولمشد. اليوم بوطريقه سلوك ايدن معلوم دكلدر. احتمالكه برقسم خلق افكار قديمه به مجلويين دن ناشي سلف مذهبندن انحراف ايدر، فلسفه وتصوفه رغبت اليز. يا ابن كلاب مذهبنه، يا اشعري مذهبنه، يا باقلائي مذهبنه، يا اربالمعالي مذهبنه انتساب ايدر. بويله جه قدمای متكلمين مذهبنه انتساب ايدن بولنور.

متأخرين متكلمين التبعي عصر دن اعتباراً دوام ايدن كلان ومملكتنمزد. ده يكانه اهل سنت اولمق اوزره طائمتش اولان اهل كلام در. متأخرين متكلمين علم کلامی بزم رسمی علم کلام در. فقط بوكون بو علم کلام حال تذبذب در. بو علم کلام اربابی بيك تاريخلرندن صوكره كسب درت ايتمكه مسائل كلاميه بي بحق بيئنه بك آرز تصادف اولنور. يالكيز كتب كلاميه بي عباره قوتيله آكلان بالنسبة ده ازياده بولنور. علم کلام هان شرح عقائد ايله جلال مسائلنه منحصر قالمشدر. مقاصدي، موافقي، طوالي، آكلانلر يارمق ايله كوستريلنور. علم کلامك مقتضاي عصره كوره تجدد ايدن جكني سعدالدين تفتازاني خبر ويريور. شويله كه: عقائد حقهي محافظه وبدع وضالالاتي ابطال ايجون قدما طرفندن بر علم کلام تدوين اولونمش ايدى. فقط فلسفه يونان بين المسلمين انتشار ايتمكه اهل اسلام اوزرنده تاثيرني كوسترمش، بوكامبي اهل کلام طرفندن فلسفه يونان ايله علم کلامك مزجنه، اصول عقائد اسلاميه ايله قابل توفيق اوليان مسائل فلسفيه نك رد وابطالنه لزوم حس اولونمش، بويله جه متأخرين علم کلامی ظهور ايتمش ايدى.

حالبو كه فلسفه يونان اوج عصر دن برى منقرض اولمش، يرينه اوروپا فلسفه سي قائم اولمشد. اوروپا فلسفه سي انگليز، فرانسز، المان فلسفه لريدر. بوكون چار اقطارده حاكم اولان فلسفه جديده ايشته بوفلسفه در. فلسفه جديده نك مملكتنمزد دخنلندن اول علم کلامك تجددى مسئله سي اورتميه قونميور ايدى. فقط فلسفه جديده نك دخولى اوزرينه فلسفه يونان ايله ممزوج اولان ونظريات قديمه فلسفيه نك تحت تاثيرنده بولنان علم کلامك تجددى مسئله سي ميدان بولمشد.

..... متأخرين متكلمينك علم کلامی اولان رسمی علم کلامك عدم كفايتني ذاتاً سلف مذهبنه سالك اولانلر، از جمله شيخ الاسلام ابن تيميه ايله حجة الاسلام ابن القيم الجوزيه وسائرهن عن برهان بيان ايدنيور لر ايدى. اووقتلر هنوز ارسطو فلسفه سي، فلسفه قديمه هر طرفده، شرق وغربده حاكم اولمقله هر يرد ارسطو فلسفه سي ايله ممزوج اولان علم کلامك طرفدارلري بك جوق ايدى. مشار اليهمك سوزلريني ديكه ميور لر ايدى. بوكون اويله دكلدر. ارسطو فلسفه سي منقرض اولمش وانك تحت تاثيرنده بولنان علم کلامده انقراضه يوز طوتمشد. اليوم علم کلام ايله مشغول اولان بر طاقم ذواتده بوني تصديق ايدنيور لر.

بوكون متأخرين متكلمين علم کلامی قيمت تاريخيه سنى محافظه ايدنيور ايسه ده قيمت علميه سنى ضايع ايتمشدر. بوكون قيمت علميه سنى محافظه ايدن رسمی علم کلام دكل، بلكه سلف امتك علم توحيدى در. بوكون فلسفه ايله كلامك مزجي جهتي الزم ايسه فلسفه قديمه ايله دكل، بلكه فلسفه جديده ايله مزجي اقتضا ايدر.

شبهه يوقكه فلسفه جديده نك استقرارده مبدء اوله رق قبول ايتديكي «عيني اسباب عيني نتايج توليد ايدر.» دستوري موجبجه علم کلامدن منقرض اولان فلسفه يوناني رفع ايدن رك يرينه انگليز، فرانسز، المان فلسفه لريني اقامه ايتمك ده ا طو غريدر.

متأخرين متكلمينك قبول ايتدكاري اصول موجبجه مسائل فلسفيه جديده مسائل كلاميه ايله توحيد اوله رق، افكار ومسائل جديده دن اصول اعتقادية اسلاميه ايله قابل توفيق اولانلري عن برهان قبول ايتمك وقابل توفيق اوليانلري عن برهان رد وابطال ايتمك ده امانتسيدر. نظريات كلاميه بي بر فلسفه جديده كوره توسيع، احتياجات عصر يه كوره تعديل ايتمك مسلك اهل کلام، ده ا لايقدر.

كتب كلاميه ده چو قه ذكر اولنان طاليس، انكساغورث، امبذوقلس، ذيمنقراطيس، سقراط، افلاطون، ابيقورس، بيرهون، بلوتن، زينون، جالينوس، پورفيرئوس، بطلمبوس، اقليدس اسملرينه بدل علم کلامه نسبتلري مساوى اولان باقون، دهقارت، اسپينوزا، لايبيج، لوق، مالبرانش، هيوم، قوندياق، قانت، فيخته، شلنبرخ، ههكل، هربارت، بوخنر، شوپنهاور، ويشتورقوزن، اوگوست قونت، ژانه، رهنوبه، هاملتون، استوارت ميل، سپنسر، برغسون، ووند اسملريني ذكر ايتمك: حسابيون، طبعيون، مشائيون، اشراقيون، رواقيون، سوفسطائيه، سمنيه، براهمه، قرامطه مذهبلرينه بدل ماديون، روجيون، اثباتيه، انتقاديه، انتقائيه، تحاويله، مثاليه مذهبلريني بيان ايتمك البته ده ا نافعدر.

يونان فلاسفه سنك افكار و تصوراتني علملرينه ادخال ايدن متأخرين علم کلام بوكون بر حيات اولمش اولسه لر ايدى شبهه يوقكه المان، فرانسز، انگليز فلاسفه سنك انتقاداتني و افكار و تصوراتني علملرينه ادخال ايله جكار ايدى.

ارسطو منطقي اوزرينه مؤسس اولان و قانون مناظره اوزرينه مدافعه ايتمكي مبنا، ارسطو منطقي ميزان اتخاذ ايدن علم کلام عقائد اسلاميه به مخالف اولان آرا و افكارني نظريات جديده فلسفيه ايله، باقون و دهقارت منطقي ايله، كافة علومده حاكم اولان «مناهج» قواعدى ايله مدافعه ايتمكي: اسقولاستيك مدافعه يرينه متوديك مدافعه ده بولونمي بلاشك قبول ايدن جكلدر.

اليوم مندرس اولان فرق اسلاميه، مسالك فلسفيه ومذاهب مليه دن صرف نظر ايدوب موجود اولان و كتب مدونه لري بولنان فرق اسلاميه، مسالك جديده فلسفيه، مذاهب موجوده مليه عطف نظر ايتمك مقتضاي مصلحتدر.

اصول عقائد اسلامیه ده محال ذاتی ایله هیچ بر محال بولونمیدنی
اصول عقائد اسلامیه نك قوانین ضروریه ، محكمه و قطعیه اولان قوانین
ریاضیه و جهامان الوجوه مخالف اولمیدنی و اوله میه جغنی ، تمامیه قوانین
ریاضیه مطابقی و موافق بولونمیدنی نظریات جدیده ایله ارائه ایتك
اهم و الزم در .

عقائد اسلامیه نك مناسب اولان وحیک امکانی ، سمعیاتك امکانی
بوكون نظریات قدیمه فلسفیه ایله اثبات ایتك عبث ، بالعکس نظریات
جدیده فلسفیه ایله اثبات ایتك موافق حکمتدر .

عقائد اسلامیه قواعد کلامیه دن ، مناهج فلسفیه دن اخذ اولونمازه
انجق نصوص جلیله دن اخذ اولنور ؛ مسلک کلامی اوزره علم کلامه
احتیاج خصمك شهادتی عصره کوره حاکم اولان نظریات ایله اثبات
ایلمکدن منبشدر . بوكون حاکم ارلان نظریات نظریات جدیده در .
نظریات جدیده بولونمز ایسه اوچنجه عصرده ظهور ایدن متقدمین
علم کلامی ایله التبعی عصرده ظهور ایدن متأخرین علم کلامك نه قیمتی قالیر ؟
الحاصل مذهب سلفی بیلدیرن علم توحید هر مسلمان ایچون کافیدر .
بوكون التبعی عصرده ظهور ایدن علم کلامك یری یوقدر . انجق صحابه
کزین ، تابعین ، اتباع تابعین ، وائمه مجتهدینك مذاهی و جهله اعتقادات
اسلامیه بی کرك ادله عقلیه و کرك ادله سمعیه ایله ایضاح ایدن و مسائل
معضله فلسفیه ایله مخلوط اولمیان علم توحیدك یری واردر .

شاید نظریات جدیده فلسفیه ایله متأخرین متکلمین اهل سنت
مسلكی کبی مسائل کلامیه بی ویا اهل اعتزال مسلكی کبی اصول کلامیه بی
برلشدیرمك احتیاج کوریلدور ایسه کهنه نظریات ، عتیق فلسفیات
یرینه بوكونکی نظریات ، جدید فلسفیات ایله برلشدیروب اكا کوره
مسائل کلامیه بی توسیع و تعدیل ایتك اقتضا ایدر .

(لهلك من هلك عن بينة ويحيى من حي عن بينة)

ازمیری

اسماعیل حق

مقالات

مسلمانلق فطری بر « دین » در

هرهائیک بر دینی ، بر مذهبی ، بر مسلكی تدقیق و اونك حقنده
اداره کلام ایتك ؛ اساسات طبعیه و احکام فطریه ایله قابل تألیف اولوب
اولمایدنه دائر طوغری بر حکم ویره بیلیمك ایچون یالکز اودینك ،
اومذهبك ، اومسلكك منتسبلرخی کوزدن کچیر یویرمك ، اونلرك احوال
و اخلاقی نظر اعتباره آلق کافی دکلدر . بویله بر حکمده بولنه بیلیمك
ایچون همه حال اودینك ، اومذهبك مشتمل اولدینی احکام اساسیه بی اینجه دن
اینجه به تدقیق ایتك ؛ ماضیدن ، حال حاضر دن باشقه استقبالی ده نظر
دقته آلق ؛ هیئت اجتماعیه ایچون قابل تطبیق اولوب اولمایدنی بوتون
اینجه لیکله تأمل ایتك لازمدر .

بو صورتله اولمایوبده کایشی کوزل و یریلن حکمك بك چوقلرینك
خطا آلود اولدینی زمان کوسترمکده در . چونک اودینك ، اومذهبك
استناد ایتدیکی اساسلر نفس الامرده بك محکم ، قوانین طبعیه به صوك
درجه موافق اولدینی حالده زمان کچدکجه منتسبلری آره سینده کی طرز
تلقی باشقه لشدینی ؛ دین دن اولمیان ، حتی دینك احکام اصلیه سیله طبان
طبانه ضد اولان بك چوق شیلر کویا دیندن ایمش کی قبول ایدیلجه کی
شبهه سزدر . بو ، هر برده قابل تطبیق اولان بر اساس متین در .

مثلا : مسلمانلق حقنده بر حکم ویره بیلیمك ، اونك محتوی اولدینی
احکامك قوانین طبعیه و احتیاجات بشریه ایله موافق اولوب اولمایدنی
آکلامق ایچون حال حاضرده کی مسلمانلرك احوال اجتماعیه لرخی نظره
آلق کافی دکلدر . مع التأسف بك چوقلریمز بودقیقه دن غفلت و یاغافل
ایدیوروز .

صوك زمانلرده اورویا متعصبیلری طرفندن مسلمانلق علمینده بك
چوق مفتریات ایجاد ایدلدی . احکام اسلامیه حقنده نلر سویلنمیدی .
اونك بر دین ابتدائی اولوب عصر حاضر انسانلرینك ذهنیتیه قابل
تألیف اولمایدنی ، ترقی به انکل اولدینی ... یولنده مغایر حقیقت نه قدر
هرزه لر نشر اولوندی . حال بوکه بونلری سویله بیلر ، یا طوغریدن
طوغری به مسلمانلرك حالی نظر اعتباره آلارق سویلدیورلر ، یا خود
مسلمانلرك حقیقته نفوذ نظر ایدمه به رك قیسه بر دوشونجه
نتیجه سینده بویله بر حکمده بولنیورلردی . چونک مسلمانلق طبعی ،
فطری بر دین اولدینی جهته احکامك هر عصرده بولنان هیئت اجتماعیه
ایچون قابل تطبیق اوله جغنده شبهه یوقدر : « فطرة الله التي فطر الناس
عليها لا تبدل خلق الله ذلك الدين القيم ولكن اكثر الناس لا يعلمون . -
فرقان حکیم » ، « کل مولود یولد علی فطرة الاسلام قابواه ان یهودانه ،
اونصرانه ، اویمجسانه » - حدیث شریف »

مع التأسف اورویا متعصبیلری طرفندن اورته به چیقاریلان بو هذیانلر
متفکرین اسلامیه دن کچین بعض کیمسه لر طرفندن ده مظهر قبول
اولبور ؛ دین اسلامك عصر حاضر ایله قابل تألیف اولمیان بر چوق
احکامی محتوی اولدینی سویلنیور . مع مافیه زمان کچدکجه مسلمانلق علمینده
سویلنیدن بوکی سطحی فکرلرك برر سراب اولدینی آکلاشیلیمکده در .
زده بوسطرلری یازدیران کچنلرده « اقدام » غزته سی صاحبی احمد جودت
بك لوزاندن کندی غزته سنه کوندر دیککی بر مکتوبدر . مومی ایله ،
انککتره ایله روسیه ده شو صره ده ایچیکینك منع ایدلدیکنی سویله دکلدر
صوکره بزم ایچون شوز مانك ده تام بر فرصت اولدینی ، بناء علیه حکومت
طرفندن ایچیکینك منع ایدلمی هر نقطه نظر دن موافق حقیقت اوله جغنی
اولیای امورك نظردقته وضع ایدیورایدی . ایشته بومناسبتله بومسئله
حقنده زده بر قاج سوز سویله مک ایستوروز .

معلومدر که مسلمانلق بیک اوچیز بوقدر سنه اول ایچکی قطع
صورتده منع ایدمه رك فاعلی حقنده مادی و معنوی بك چوق جزالر
کوسترمش ایدی . شبهه یوقدر که بونی منع ایتکده هیئت اجتماعیه نامنه